

SAHNADA LIBOSLAR VA ASHYOLARNING O'RNI

Najmiddinova Sarvara Samariddinovna.

Olimjonova Zarnigor Shokirjon qizi

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat

Institutining Farg'ona mintaqaviy filialilining

Qo'g'irchoq teatr aktyorligi 2-kurs talabalari

najmiddinovasarvara@gmail.com

zulfizarshakirjanovna@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada, sahnada aktyorlarning libosi va sahnadagi ashyolarning o'rni, joylashishi va uyg'unligi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Sahna, libos, teatr, spektakl, aktyor, rejissyor, bayram.

Har bir spektaklda, ommaviy tadbirda va tomoshalarda ishtirokchilarni bayramga mos libosda bo'lishi sahnaga va ommaga uyg'unlik baxsh etadi. Shuningdek, Spektaklda rekvizitlar va turli - tuman ashyolar ham o'sha vaziyatga tomoshabinlarni chuqurroq olib kiradi.

An'anaviy realistik spektakllarning kostyumlaridan ommaviy bayram va tomoshalar kostyumlari maishiylik va haqgoniylik borasida farq giladi. Ommaviy bayram tomoshalarida birinchidan, bunday kostyumlar bu san'at turining ramziy va allegorik stiliga to'g'ri kelmaydi, ikkinchidan, maishiy kostyumning mayda detallari katta maydon masofasida ko'rinmaydi. Uchinchidan, shuncha ko'p miqdordagi kostyumni qayerdan olish mumkin? Maxsus, aynan shu tomosha uchun ko'p ming sonli alohida eskizlar bo'yicha stil va janni hisobga olgan holda, ranglar gammasi yartiladigan kostyumlarni tikish oson ish emas. Axir maxsus buyurtmali, davlat tadbirlarini hisobga olmasak, bu ishni amaliy jihatdan amalga oshirib bo'lmaydi. Hatto, «Mustagillik», «Navro'z» bayramlarida, ba'zi eskirgan kostyumlargina yangilanmasa, qolganlari

tikilganiga uch, to'rt yil, hatto undan ham oshgan. Bizga ma'lumki, ommaviy bayramlarning tomoshaviy chiqishi kostyumlarning turli-tumanligi, rang-barangligi, ranglar gammasiga ham bog'liq. Turli-tuman kostyumlar qo'l ostimizda bo'lmasa, asosan rejissyor bayram g'oyasidan kelib chiqqan holda, bloklarda uniformalardan foydalanishi mumkin. Masalan: o'quvchilar, talabalar (bakalavr, magistr), gimnastlar, quruvchilar va h.k. Bunday kostyumlar ta'sirchanligini shirish uchun (turli bosh kiyimlar, ro'mol, soyabonlar, shlyapa, sharf, yelpig'ich, bantiklar, koptok, gullar, sharlar va h.k.)ni ishlatish mumkin. Aynan mana shu elementlar (atributlar) bir lahzada kostyumlarning rangi, obrazining o'zgarishiga yordam beradi. Ayniqsa, bolalar, yoshlar bloklarida, badiiy fon va fon guruhlarida bu narsaning guvohi bo'lamiz.

Ommaviy sport tomoshalarida, turli fartuklar, ro'molchalarning ikki tomonini ikki xil rangda ishlatib, o'ziga xos ranglar o'zgarishini yaratish mumkin. Sportchilarning sinxron harakatlari, bir lahzada rekvizitlarni, kostyumlar rangini almashtirishlari, rejissyorga maydonda yoki tribunalarda tez almashuvchi, jonli tasvirlarni ko'rsatishga imkon beradi. «Ommaviy tearlashtirilgan tomoshalarda, - deb yozadi A.D.Segal, alohida olingan, muvaffaqiyatli topilgan, lekin hajmi kichik bo'lgan detalning «ta'siri» yo'qqa chiqadi, chunki katta maydonda u ko'rinmaydi. Bu san'at turning spetsifikasi yo'q katta hajmli ta'sirchan elementni yoki mayda, juda ham ko'p sonli, bir xil elementlarning sinxron qo'llanilishi natijasida son ko'rsatkichidan, sifat ko'rsatkichiga o'tadi. Masalan: ko'p ming sonli ishtirokchilar qo'llaridagi turli rangli bayrog'chalar yoki fonarlar. Odada rejissyor bu vositalar yig'indisini turli ko'rinish, shakllarida ishlatadilar.¹

Spektaklda va bayramlarda libos va ashyolarning muhimligi haqida quyidagi misol keltirilgan:

Pulning yetishmasligi, tomosha ko'rsatishga doimiy maydonning yo'qligi, dekoratsiyalarni asrash uchun maxsus joyning yo'qligi, bezaklarni yengil va tez

---

¹ JAHONGIR MAMATQOSIMOV. OMMAVIY BAYRAMLAR REJSSURASIDA SAHNA MADANIYATI. Toshkent-2009. 81-bet

montirovka gila olish, ko'cha teatrlarining o'ziga xos bolgan, dekoratsiya - quruq maydon, kostyum - uniforma, rekvezit kam miqdorli bolib, bir spektakldan ikkinchisiga o'tishdek stilni vujudga keltirgan. «Bred end papnet»da hech qanday dekoratsiyaning o'zi yo'q, spektakllarga fon vazifasini mahalliy joyning arxitekturasi va tabily sharoiti bajaradi. Shumann ozining spektakli haqida shunday deb yozadi: - «Bu spektaklni shunday ijro qilmoqchimanki, xatti-harakat peyzajiga real vaqtni, tog' va jonivorlarni, xullas, o'rmonda, osmonda, daryoda nima bo'lsa, hammasini ishlatmoqchiman. Mana shularning hammasi bizning teatrni «o" rab turgan manzaradir»... Bu spektakllar mazmunan juda ham sodda bo'lib, ularda ishtirok etuvchi qahramonlar aniq bolmay, umumlashma ramz sifatida (ona, o'g'il, xudo, odam va h.k.) namoyon bo'lib, g'oya tomoshabinga sodda va ravon yetkazib berilishi lozim. Bu tomoshalarda «Absurd-teatridagi» ma'nosizlik «Psixologik-teatrdagi» podtekstlar bo'lmay, obrazlar, allegoriya va metafora, o'ziga xos musiqa, ta'sirli niqob va qo g'irchoqlar, kozda tutilmagan mizanssenalar va plastika mavjud.² Xulosa qilib aytganda, sahnadagi liboslar, ashyolar rejissyor va kastyurmer ishiga bog'liq. Agar rejissyor kuzatuvchan, kastyumer esa har bir davr liboslaridan xabardor va yuqori did sohibasi bo'lsa, o'tkazilgan spektakl va bayramlar ko'rinish jozibali o'tadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Wikipedia
2. K.S.Stanislavskiy. Aktyorning o'z ustida ishlashi. Toshkent-2011
3. JAHONGIR MAMATQOSIMOV. OMMAVIY BAYRAMLAR REJSSURASIDA SAHNA MADANIYATI. Toshkent-2009
4. Ziyouz.com
5. X.Mirpo'latov «Ommaviy bayramlar rejissurasi» T.: «Cho'lpon». 2008.
6. A.Rasulova. «Sahna nutqi». T.: 2008.
7. N.Ikromova. «Ommaviy bayramlar tarixi». T.: 2008.
8. J.Shukurov. «Ommaviy bayramlarda musiqiy bezak». T.: 2008.

---

² JAHONGIR MAMATQOSIMOV. OMMAVIY BAYRAMLAR REJSSURASIDA SAHNA MADANIYATI. Toshkent-2009. 81-bet